

МОВА ПРАВА ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЗАСОБІВ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Інформація є важливим ресурсом суспільства, яка має стратегічне значення, зокрема, у сфері права. Інформаційні процеси активно впливають на всі сфери людської діяльності. Для реалізації власних потенційних можливостей, досягнення успіхів у професійній діяльності, становлення гармонійно розвиненої особистості сучасний юрист повинен мати достатньо високий рівень інформаційної культури.

Як відомо, правове регулювання здійснюється через свідомість і волю осіб на основі особливих ідеальних засобів, які впливають на свідомість суб'єктів права, формують їх волю. Професійна діяльність правника – завжди робота з інформацією, яка фіксується на матеріальних носіях, міститься в різноманітних правових документах, та з юридичними документами. За допомогою останніх засоби правового регулювання – норми, індивідуальні рішення, угоди тощо – стають об'єктивованими, доступними для інших суб'єктів, їм надається певна офіційність. Саме юридичні документи віддзеркалюють професіоналізм і компетентність їх укладача. А це вимагає належного володіння юридичною технікою, офіційно-діловим стилем викладу матеріалу, який характерний для різноманітних нормативно-правових актів, процесуальних документів.

Тому висока кваліфікація спеціаліста з права неодмінно передбачає необхідність навчання його не тільки правильному складанню й оформленню юридичних документів, а й дотримання мовних норм сучасної української мови.

В умовах інтенсивності правотворчого процесу й активізації правотворчої та правозастосовної діяльності все більше уваги приділяється якості нормативно-правових та правозастосовних актів. До тих, хто застосовує право, висуваються підвищені вимоги, що стосуються не тільки досконалого знання змісту права, а й специфіки його утворення й оформлення.

На переконання І. Шутака, для забезпечення подальшої регулятивної здатності нормативно-правових та індивідуальних актів велике значення має використання правил і засобів юридичної техніки, спрямованих на системне викладення нормативних правових приписів, конструювання зв'язків між ними та нормативно-правовими актами в цілому.

З огляду на це актуальним є як володіння юридичною технікою, так і правильне використання мовних засобів. Знання та правильне засто-

сування засобів і правил юридичної техніки дає змогу створювати грамотні, якісно оформлені нормативно-правові та індивідуальні акти.

Юридично-технічна досконалість практики регулювання права, рівень володіння юридичною технікою усіма суб'єктами права впливає на ефективність юридичного гарантування та захист невід'ємних прав кожного громадянина.

Юридична техніка – це раціоналізація юридичної діяльності, досягнення простоти, ясності, стислості, певної стандартизованості й уніфікованості юридичних документів. Вона як уміння стосується передусім майстерного утворення та використання мовних юридичних конструкцій, правильного мовного оформлення правотворчих приписів, точності юридичних формулювань. Відповідно до основних стадій правового регулювання та видів юридичної діяльності існують такі види юридичної техніки: нормотворча, правозастосовна, інтерпретаційна, систематизації права, техніка оприлюднення, техніка інкорпорації і консолідації та ін.

До технічних засобів юридичної техніки насамперед належать: мова права, юридичні конструкції, юридичні терміни, правові презумпції та фікції.

Серед правил юридичної техніки виділяють: логічну послідовність, аргументованість та завершеність викладу; ясність і мовну доступність правового акта для адресатів; чіткість і точність формулювань, фраз і термінів; стислість та вмотивованість висновків, однозначність змісту, зрозумілість і правильність тексту щодо відповідності мовним нормам та нормам права.

Юридична техніка є науково-технічною галуззю юридичного знання, тому що ефективність і дієвість правової норми безпосередньо пов'язані з технічними (мовними, логічними) засобами її вираження. Неточне оформлення судження законодавця веде до спотворення закладеної моделі процесу. Правова норма іншими засобами, окрім мовних, виражена зовні бути не може, тому великого значення набуває саме нормативність мови права.

Мова права як різновид літературної мови повністю підпорядковується загальним правилам української мови, її закономірностям. Сполучуваність слів, побудова речень, правильність їх уживання визначаються як нормами права, так і мови. Укладання юридичних документів передбачає не тільки дотримання юридичної термінології, а й володіння мовними засобами.

Для юристів важливо вміти швидко добирати потрібне слово, досконало володіти нормами української мови, щоб уникати помилок, пов'язаних із неправильним слововживанням, а також порушенням різних правил. Типовими помилками, які найчастіше зустрічаються, є: “*вправі*” (замість правильного “*має право*”), “*приступити до обговорення*” (треба

“перейти, розпочати обговорення”), забезпечити безпеку (треба “гарантувати безпеку”, “убезпечити”) та ін.

Слід також зупинитися на вживанні слова “завідомо”, запозиченого з російської мови, значення якого містить три обов’язкові компоненти – спеціально, усвідомлено, наперед відомий. Російське слово “заведомо” має серед українських лексем відповідники “свідомо”, “усвідомлено”, “явно”, які слід використовувати при перекладі (зокрема, заведомая ложь – українською “умисно брехливі (неправдиві) свідчення”; “свідома (явна) брехня”).

Словники української мови фіксують дві синонімічні терміносполуки: *вчинити злочин і скоїти злочин*. Оскільки перше словосполучення містить тавтологію (корінь -чин- в обох словах), тому слід уживати “*скоїти злочин*”.

Особливої уваги потребує питання вживання тих прийменників, які за звучанням і написанням подібні до прийменників в інших мовах, зокрема російській. В українській мові використовуються прийменники *відповідно до, залежно від, згідно з, у зв’язку з, порівняно з, з/із розвитком, по зможі* натомість неправильно вживати такі конструкції, як *в / у залежності від, у відповідності до, в / у порівнянні з*.

Помилкою є використання в документах складеного прийменника “*в/у силу*”. Словники подають різні способи заміни цього прийменника: *зокрема, через, з огляду на*. Крім названих одиниць, наведених у словниках, прийменник “*в/у силу*” може синонімізуватися зі складеним прийменником “*у зв’язку з*”, що уможливує ще один варіант контекстуальної заміни ненормативної одиниці. Наприклад: *він відсутній у зв’язку з родинними обставинами або через родинні обставини* (а не “*в силу родинних обставин*”).

Помилковим є вживання складеного прийменника “*в ході*” для передавання часових відношень, який не належить до нормативної лексики. Його можна замінити прийменниковими одиницями: *під час, в/у процесі, протягом*. Наприклад: *виявлено під час експерименту; у процесі обговорення досягнуто згоди; протягом слідства (не в ході)* та ін.

Ненормативним вважається застосування складеного прийменника “*у міру*” (*у міру розвитку, у міру вдосконалення*) замість сполучення первинного прийменника “*з*” із орудним відмінком іменника: *з розвитком, з удосконаленням*. Контекстні варіанти заміни цієї одиниці наведено у “Словнику-довіднику з культури української мови”, зокрема “*по зможі*”. Будь-який із запропонованих варіантів можна використовувати залежно від змісту висловлення. Наприклад, для конструкцій з відтінком темпоральності – перший варіант: *каталог розширюється з надходженням нових видань* (не в міру надходження); *із просуванням на службі він дедалі більше набирався*

досвіду (не в міру просування). В інших випадках можна сказати *писатиму / телефонуватиму по змозі*.

Серед порушень граматичних норм є нехтування лексемами, створеними за українськими словотвірними моделями: передача – *передання, передавання*; дача (показань) – *давання*; виїмка – *вилучення, виїмання*.

Слід уникати також стилістичних помилок, пов'язаних з явною тавтологією (грошові кошти – правильно *кошти, забезпечувати безпеку* – правильно *гарантувати безпеку, убезпечувати*); з використанням слів-паронімів (*зумовлювати* – *обумовлювати, недоторканість* – *недоторканність*) та ін.

Отже, високий рівень культури українського ділового мовлення для юриста є невід'ємним складником його професійної діяльності.

Т. І. Дудаш, канд. юрид. наук, доц.
Львівський національний університет
ім. Івана Франка

МОВА ЯК ЗАСІБ ПРАВОВОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ: ДО ПИТАННЯ ПРО ЛЕКСИЧНИЙ СКЛАД МОВИ ПРАВА

У більш широкому сенсі аргументацію можна розглядати як вплив словом на погляди та поведінку людини, а дещо вужче – як процес створення спеціальних текстів (аргументаційних конструкцій) в усній та письмовій формі.

Аргументаційною конструкцією вважають адресований реципієнтові текст із двокомпонентною структурою – тезою аргументації та фактичними підставами. Теза аргументації – положення, яке, на думку аргументатора, має бути прийняте і доводиться. Фактичні підстави – доводи (аргументи) на користь тези. У процесі аргументації утворюється усний або письмовий текст, який містить послідовність тез, аргументів і контраргументів (декілька аргументаційних конструкцій). Аргументаційна конструкція має ввести такі нові знання, які могли б змінити погляди адресата, а отже, вплинути на процес прийняття рішень. Використовуючи термін “правова аргументація”, маємо на увазі не лише юридичну аргументацію, а й аргументацію, яку здійснюють позаправовими засобами, але яка має юридичне значення. Предмет даного дослідження обмежений мовними засобами правової аргументації. Адже не залежно від того, про яку аргументацію йдеться – правову чи суто юридичну, – вона об'єктивується за допомогою мови, тобто здійснюється мовними засобами.

Можна погодитися з твердженням Т. Губаєвої, що мовними засобами аргументації слугують усі мовні засоби в цілому. Спеціальними мо-